

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)



Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemaer

Φ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.384](https://doi.org/10.12681/makedonika.384)

Copyright © 2015, Φ. Πέτσας



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. (1977). Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemaer. *Μακεδονικά*, 17(1), 459–460.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.384>

Βυζαντινολογικού Συνεδρίου (1953). Έβλαψαν, λέει, τη μελέτη του, γιατί δὲν είχε προηγηθῆ τῶν ἀνασθηλωτικῶν ἔργων ἀρχαιολογικῆ προεργασία καὶ γιατί δὲν δημοσιεύθηκαν λεπτομερῶς οἱ ἐργασίες ποὺ ἔγιναν (σ. 12). Παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι ἔγιναν λάθη σὲ συμπληρώσεις (σημ. 111 καὶ 117, σελ. 23, καὶ σημ. 196).

Οἱ Θεσσαλονικεῖς ἰδιαίτερα πρέπει νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν κ. Laubscher, γιατί ἔδωσε γιὰ μᾶς καὶ γιὰ ὅλον τὸν κόσμο μιὰ πλήρη ἀπὸ κάθε ἄποψη δημοσίευση ἐνὸς μνημείου, ποὺ δὲν εἶναι μόνον μέσα στὰ ἱστορικά καὶ καλλιτεχνικά ἐνδιαφέροντά μας, ἀλλὰ κατέχει μιὰ ἐντελῶς ἰδιαίτερη θέση στὴν καρδιά τῶν κατοίκων αὐτῆς τῆς πόλεως.

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemäer, Gebr. Mann Verlag 1975, Σχῆμα 4ο, σελ. I-X καὶ 1-191, πίν. 1-108.

Δεύτερο στὴ νέα σειρά τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου μὲ τὸ γενικὸ τίτλο *Archaeologische Forschungen* κυκλοφορήθηκε τὸ βιβλίο γιὰ τὶς εἰκόνες τῶν Πτολεμαίων τοῦ H. Kyrieleis, διευθυντοῦ τώρα τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀθηνῶν (γιὰ τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς σειρᾶς ἰδὲ προηγουμένη βιβλιοκρισία). Εἶναι μελέτη βασισμένη σὲ αὐτοψία τῶν πρωτοτύπων, ποὺ εἶναι σκορπισμένα σὲ Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς κυρίως. Μελετήθηκαν καὶ δημοσιεύθηκαν προηγουμένως πολλὰ ἀπ' αὐτά, ἔλειπε ὅμως μιὰ συνολικὴ θεώρηση τοῦ συνόλου, ἡ ὁποία ἐπιβαλλόταν καὶ γιὰ λόγους μεθόδου τῆς ἐρεῦνης.

Υστερα ἀπὸ σύντομο Πρόλογο (σ. VII-VIII) καὶ Εἰσαγωγή (σ. 1-3) ἀκολουθεῖ τὸ βασικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν ταύτιση τῶν εἰκόνων τῶν Πτολεμαίων καὶ τῆ θέσης τους στὴν Ἱστορία τῆς Τέχνης (σ. 4-125). Ἐξετάζονται χωριστὰ εἰκόνες (σὲ νομίσματα, σὲ ἀνάγλυφα, σὲ ἔργα τορευτικῆς καὶ σὲ περίοπτα γλυπτὰ) καθενὸς ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους, ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο Α' τὸν Σωτήρα (322-283 π.Χ.) ὡς τὸν Πτολεμαῖο ΙΒ', ποὺ πέθανε τὸ 51 π.Χ. Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζονται ἐπίσης χωριστὰ (στὰ νομίσματα, στὴ γλυπτικῆ, σὲ σφραγίδες) εἰκόνες βασιλισσῶν ὅπως ἡ Ἀρσινόη Β' (278-270 π.Χ.), ἡ Βερενίκη Β' (246-221 π.Χ.), ἡ Ἀρσινόη Γ', ποὺ δολοφονήθηκε περὶ τὸ 204 π.Χ., οἱ διάφορες Κλεοπάτρες, ποὺ δὲν ξεχωρίζουν εὐκόλα, καὶ ἡ περισσότερο γνωστὴ Κλεοπάτρα Ζ' (51-30 π.Χ.), ἡ μεγάλῃ ἠετημένη τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου. Στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο παρακολουθεῖται ἡ τεχνοτροπικὴ ἐξέλιξη καὶ ἡ ἰδιομορφία τῶν εἰκόνων τῶν Πτολεμαίων (σ. 126-136). Τὰ βασιλικά πορτραῖτα ἐξετάζονται ἐπίσης σὲ σχέση μὲ τὴ λατρεία τῶν βασιλέων ἢ ὡς τιμητικά, σὲ ἐμπόριο ἔργων μικροτεχνίας ἢ γλυπτικῆς καὶ στὰ νομίσματα ἢ σὲ σφραγίδες (σ. 137-157). Σ' ἐνα τελευταῖο κεφάλαιο τῆς μελέτης ξανατονίζεται, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν εἰκονιστικὴ τὸν ἄλλον Διαδόχων, ἡ ἰδιομορφία τῶν Πτολεμαϊκῶν πορτραίτων, ἰδίως γιατί σχετίζονται μὲ μιὰ παραδοσιακὴ λατρεία βασιλέων, ἀλλὰ καὶ γι' ἄλλους λόγους.

Παρατηρεῖται, εἰδικὰ γιὰ τοὺς Μακεδόνες ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐθνικοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων «δὲν ἦταν ἀπόλυτος μονάρχης, ἀλλὰ μᾶλλον *primus inter pares*» (σ. 160), ὅτι λατρεία Μακεδόνων βασιλέων στὴ Μακεδονία ἦταν ἀδύνατη, ὅτι Μακεδόνες βασιλεῖς, ὅχι στὴ Μακεδονία, ἀλλὰ μόνον σὲ ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις γνῶρισαν τιμὲς ποὺ ταιριάζουν σὲ θεοὺς· οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς, ὅπως ὁ Δημήτριος, ὁ Φίλιππος Ε' ἢ ὁ Περσεύς συνεχίζοντας τὴν παράδοση τοῦ Μακεδόνα βασιλέως-στρατηλάτου, εἰκονίζονται πάντοτε σύμφωνα μὲ τὸ ἐλληνικὸ ἰδανικὸ τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦ ἥρωικοῦ ἀνδρός· ἀπὸ τῆ στάση καὶ τὴν ἐκφρασὴ τους προβάλλεται ἐνεργητικότητα καὶ ἰσχυρὴ θέληση· εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὰ μακεδονικὰ νομίσματα δὲν ὑπάρχουν εἰκόνες βασιλισσῶν (σ. 160).

Στόν κατάλογο τῶν μνημείων (σ. 165-185) καί στούς πίνακες τῶν εἰκόνων, τὰ πορτραῖτα παρουσιάζονται περίπου μέ τήν ἴδια σειρά πού παρουσιάζονται στό κείμενο. Στόν πίνακα Μουσειῶν (σ. 186-189) γίνεται φανερό ὅτι ἐκτός ἀπό τήν Αἴγυπτο (κυρίως Μουσεῖο Ἀλεξανδρείας), πλοῦσια σέ Πτολεμαϊκά πορτραῖτα εἶναι Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς. Στήν Ἑλλάδα εἰκόνες τῶν Πτολεμαίων κατέχουν κυρίως τό Ἐθνικό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο καί τό Μουσεῖο Μπενάκη στήν Ἀθήνα, τό Μουσεῖο τῆς Δήλου καί τό Μουσεῖο τῆς Θήρας. Οὗτ' ἔνα δείγμα, οὗτ' ἔνα ἐκμαγεῖο στό Μουσεῖο τῆς Θεσσαλονίκης ἢ ἄλλου στή Μακεδονία, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε ἡ δυναστεία τῶν Πτολεμαίων, πού κυβέρνησε τήν Αἴγυπτο καί γειτονικές τῆς χώρας ἐπί τρεῖς αἰῶνες!

Ἡ σειρά τῶν εἰκόνων στούς πίνακες ξεκινáει ἀπό κεφάλι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σέ ἀσημένιο τετράδραχμο (πίν. 1,1). Ὁ Ἀλέξανδρος πάλι ἡ ἀέναη πηγῆ. Σωστά. Ἀλλά κάποτε πρέπει νά ἐρευνηθοῦν ὄλες οἱ ἀφανεῖς φλέβες, πού, σάν ὑπόγεια νάματα, ξεκίνησαν ἀπό τή μητροπολιτική Μακεδονία καί γονιμοποίησαν τόν Ἑλληνισμό. Ἡ ἔρευνα αὐτή πρέπει νά γίνῃ ἔργον τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Μιά ἐλπίδα εἶναι τὰ νεοσύστατα τμήματά τῆς: τό Γλωσσικό, τό Ἱστορικό καί κυρίως τό Ἀρχαιολογικό, πού μπορεῖ νά χρησιμοποιήσῃ καί πρωτοφανέρωτες ἄμεσες πηγές ἀπό ἀρχαιολογικές ἀνασκαφές καί τυχαῖα εὑρήματα.

Ὑποδειγματικές ἐκδόσεις, ὅπως οἱ δυο πρῶτες τῆς νέας σειράς τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, μπορεῖ νά εἶναι παράδειγμα γιά μίμησῃ.

Φ. ΠΙΕΤΣΑΣ

Tomislav Marasović, Diocletian's Palace, Little Art Books, Monuments and Collections, Beograd 1974.

Τό ἀνάκτορο τοῦ Διοκλητιανοῦ στό Σπαλάτο τῆς Δαλματίας εἶναι γνωστό ἀπό παλιές μελέτες Ἀγγλων¹, Αἰστριακῶν², Γάλλων³, Γιουγκοσλάβων⁴ καί ἄλλων ἱστορικῶν τῆς Τέχνης. Ἀπό τίς νεώτερες ἔρευνες καί μελέτες μᾶς εἶναι πῶς γνωστά τὰ δημοσιεύματα τοῦ ἐρευνητοῦ τοῦ Γαλεριανοῦ συμπλέγματος τῆς Θεσσαλονίκης ἀειμνήστου Δανοῦ ἀρχαιολόγου E. D yg g v e⁵, καθῶς καί τό σύγχρονο περίπου ἄρθρο τοῦ N. Duval σέ περιοδικό τοῦ Split⁶.

Σημαντικώτατη εἶναι, ἀλλά καί λιγώτερο γνωστή σέ μᾶς, ἡ νεώτερη συμβολή στήν ἔρευνα τοῦ ἀνακτόρου ἀπό τοῦς J. καί T. Marasović⁷. Ἐδῶ θέλομε νά παρουσιάσωμε ἀπλῶς

1. R. A d a m, Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia, London 1764.

2. G. N i e m a n n, Der Palast Diocletians in Spalato, Wien 1910.

3. E. H é b r a r d - J. Z e i l l e r, Spalato, le palais de Diocletien, Paris 1912.

4. F. B u l i ć - L. J. K a r a m a n, Kaiser Diocletians Palast in Split, Zagreb 1929, C. F i s k o v i ć, Prilog proučavanju i zaštiti Dioklecijanove palače u Splitu, Rad Jugoslovenske Akademije 279, Zagreb 1950, B. G a b r i ć e v i ć, Gradnja palace u Aspalathosu logična posljedica Diokletijanovih državnih reformi, «Slobodna Dalmacija», Split 1.5.1959.

5. E. D y g g v e, Nouvelles recherches au peristyle du palais de Diocletien à Split, Acta ad archaeologiam et artium historiam pertinentia, I, 1-6, I-IV, Oslo 1962.

6. N. D u v a l, La place de Split dans l'architecture aulique de Bas-Empire, «Urbs», 1961-1962, σ. 67-95.

7. B. G a b r i ć e v i ć - T. M a r a s o v i ć, Guide to the Western Part of the Underground Halls of Diocletian's Palace, Split 1959, J. καί T. M a r a s o v i ć, Pregled radova Urba-